

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2012

Je inflácia pre niekoho užitočná?

O inflácii bolo už napísané veľmi veľa. Vedú sa rôzne polemiky o tom, ako môže inflácia škodiť ekonomikám a ako sa pred ňou brániť, ale možno sa málokto zamyslí, že vzhľadom na to, že inflácia je tak škodlivá pre ekonomiku, prečo stále existuje a prečo s ňou stále bojujeme. Myslím, že odpoveď sa pokúsila načrtnúť rakúska škola a skúsime si ju stručne predstaviť. Podľa zistení rakúskej školy môžeme vidieť, že inflácia niekomu vyhovuje a inflácia vie byť prospešná pri dosahovaní istých cieľov. Ak sa chceme baviť o inflácii, musíme si infláciu najprv charakterizovať. Vzhľadom na to, že definíciou inflácie je veľmi veľa, skúsím vybrať aspoň niekoľko. Infláciu zvyčajne chápeme ako proces všeobecného vzostupu cien alebo zvyšovanie agregátnej cenovej hladiny, čo znamená znižovanie kúpnej sily peňazí, ktorá sa dotýka vnútornej kúpnej sily, pretože zníženie výmenného kurzu voči zahraničiu neznamená nevyhnutne zvýšenie cien v danej krajine, v ktorej bola devalvovaná.¹⁾ Inflace nespočíva v rústu cen, ale spíše v rústu peňažní nabídky v dôsledku uvoľnené monetárni politiky centrálni banky a systému bankovníctví založeném na částečných rezervách.²⁾ Napríklad, v histórii inflácia vznikla, keď vládca chcel prinútiť občanov, aby mu dali všetky zlaté mince pod zámenkou, že budú nahradené novými zlatými mincami. Vtedy chcel kráľ znehodnotiť obsah zlatých mincí pridávaním iného kovu a vrátiť občanom takéto „zlaté“ mince. Vďaka takémuto riedeniu zlatých mincí, mohol potom panovník raziť väčšie množstvo mincí pre jeho vlastné použitie.³⁾ Alebo celkom iné konštatovanie v súvislosti s infláciou „Rast množstva nekrytých (papierových) peňazí (nad reálne vytvorené statky) znižuje kúpnu silu peňazí (spôsobuje infláciu), tým zvyšuje životné náklady a znižuje blahobyt mnohých ľudí, vedie k plytvaniu, neracionálnejším rozhodnutiam, znevýhodňuje napríklad veriteľov, zatiaľ čo pomáha dlžníkom.“⁴⁾ „Inflace se objevuje tehdy, když množství peněz roste mnohem rychleji než produkt a čím rychlejší je růst množství peněz na jednotku produktu, tím vyšší je míra inflace“⁵⁾

Ak by sme si to zhrnuli, infláciou rozumieme vo všeobecnosti rast cenovej hladiny. Tu si na spresnenie môžeme položiť otázku, či naozaj každé zvýšenie cien určitého množstva tovarov je možné chápať ako infláciu. Samozrejme, že jednorazové zvýšenie cien nemožno chápať ako infláciu. Z tohto teda vyplýva, že ceny tovarov a služieb rastú postupne a nie naraz. V tejto eseji budeme abstrahovať od vymedzenia rôznych druhov inflácie, cenových indexov a iných súvisiacich členení, ale skúsime sa zamerať na infláciu ako takú. Inflácia je teda spôsobená existenciou prílišného množstva peňazí vo vzťahu k tovarom a službám. To, čo vidíme, je stúpanie cien výrobkov, ale v skutočnosti inflácia znamená znižovanie hodnoty našich peňazí, pretože ich je jednoducho príliš veľa.

V tejto súvislosti môžeme ešte nadviazať aj na príspevok Murraya Rothbarda „Inflace a hospodársky cyklus: kolaps keynesiánskeho paradigmu“, ktorý píše „...inflace není nevyhnutelnou součástí ekonomiky, ani není nezbytným předpokladem rozvíjejícího a vzkvétajícího světa“.

V príspevku Ronalda Ižipa z TRIM Broker s názvom „Čo s nízkymi úrokovými sadzbami?“ sa uvádza, ako Steven Seville z speculativeinvestor.com vysvetľuje vznik inflácie:

1. Keď sa zvýši ponuka peňazí o 10%, tak výsledkom nie je 10% zvýšenie cien naprieč celou ekonomikou. Je to preto, lebo nové peniaze sa spotrebujú v špecifických

¹⁾ Makroekonomía: Inflácia, Judita Táncošová, IURA EDITION, 2000

²⁾ Inflace, deflace a budoucnost: Frank Shostak

³⁾ Peniaze a inflácia: Nadácia F. A. Hayeka

⁴⁾ Človek, trhová ekonomika a ekonómia v praxi: Peter Gonda, Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, január 2008

oblastiach a na špecifických projektoch a nie rovnomerne v celej ekonomike. (Centrálne banky dokážu zvýšiť objem peňazí v obehu cez expanzívnu politiku veľmi jednoducho)

2. Zdroje sa presúvajú do oblastí, kde sú míňané peniaze. Avšak novými peniazmi neboli vytvorené žiadne nové zdroje. Následne sú preto existujúce zdroje nasaté z nejakých častí ekonomiky k príjmom vládnej monetárnej politiky. Napríklad, ak sa vláda rozhodne stavať mosty a podporí tento sektor, tak zdroje na stavbu mostov (materiál, ľudia) prídu z ostatných častí ekonomiky. Tie budú bojovať s menšou ponukou, čo následne zvyšuje operačné náklady všetkých spoločností mimo staviteľov mostov. Tieto podniky sa následne začnú dostávať do finančných problémov (vyššie náklady) z dôvodu vládneho rozhodnutia podporiť určitý sektor.
3. Monetárne injekcie tak menia štruktúru ekonomiky škodlivým a neudržateľným spôsobom. Je to preto, lebo míňanie peňazí vytvorených zo vzduchu prenáša existujúcu kúpnu silu z celkovej ekonomiky k prvým príjmom nových peňazí.
4. Keď sú do ekonomiky naliate nové peniaze, tak čistým výsledkom je, že nejakým firmám sa pomôže, nejakým firmám sa ublíži, zdroje sú premiestnené, objavuje sa plytvanie kvôli menej efektívnemu využitiu zdrojov a vznikne nová ekonomická štruktúra založená na monetárnej ilúzii.
5. Pokrivenia a plytvania vzniknuté monetárnou infláciou sa odhalia v plnej nahote až potom, ako sa prúd nových peňazí zastaví. Keď sa to stane, tak veľa aktivít, ktoré vznikli na základe zvýšenej ponuky peňazí, skolabuje a ekonomika bude nútená realokovať zdroje na základe udržateľných trendov spotreby (na rozdiel od spotreby, ktorá vytvorenej monetárnou ilúziou). Na druhej strane, ak nebude obmedzený prítok nových peňazí (centrálne banky budú pokračovať v monetárnej inflácii), následkom sa stane hyperinflácia.
6. Poučná je analýza rokov 1936-36 v USA. Veľa ekonómov si myslí, že FED pochybil v rokoch 1936-37 tým, že stúpil na monetárnu brzdu a pokiaľ by sa pokračovalo v nalievaní peňazí do ekonomiky, tak by sa zabránilo druhej vlne recesie v tomto období. Avšak kolaps 1936-37 bol nevyhnutný následok faktu, že predchádzajúci ekonomický odraz nemal žiadny reálny základ. Tento odraz bol spôsobený monetárnou infláciou a zvýšenou vládnu spotrebou, nie zvýšenými súkromnými investíciami do projektov, ktoré dávajú ekonomický zmysel. To vedie k chybnému záveru, že spomalenie monetárnych a fiškálnych stimulov malo za následok ekonomický kolaps. Jedinou otázkou bolo kedy. Pokiaľ by stimuly boli udržiavané ďalšie dva roky, tak by následný kolaps bol ešte tvrdší; pokiaľ by boli udržiavané neustále, tak by bol americký dolár už dávno zničený.
7. Krátko po tom, ako politici spomalia tempo stimulovania ekonomiky novými peniazmi a vládnu spotrebou, ekonomický odraz sa začne rozuzľovať hrozivým tempom. Alternatívne, ak politici budú udržiavať nekonečné stimuly, vytvorí hyperinfláciu.

Veľmi dôležité je konštatovanie Milтона Friedmana: „Poznání, že výrazná inflace je vždy a všude peněžním jevem, je počátkem pochopení příčin a léčení inflace“⁵⁾ a „Inflace není kapitalistickým jevem“⁵⁾. Skúsime si teraz toto konštatovanie viac rozšíriť a nadviazať na neho pretože od toho sa celá táto problematika odvíja, čo môžeme dokumentovať aj príspevkom Murraya Rothbard, ktorý vo svojom príspevku „Inflace a hospodársky cyklus: kolaps keynesiánskeho paradigmatu“ ďalej píše „Od začiatku procesu, ve kterém trh přijímal zlato a stříbro jako peníze, se stát snažil zmocnit funkce kontroly nabídky peněz, která by mu

⁵⁾ Za vším hledej peníze: Milton Friedman, Grada Publishing, 1997

umožnila určovat a vytvářet nabídku peněz v celé společnosti. Mělo by být jasné, co představitelé státu vedlo k takovému jednání: umožnilo by jim zmocnit se kontroly nabídky peněz na trhu a pověřit touto kontrolou skupinu lidí ve vedení státního aparátu. Proč chtěli docílit tohto je jasné: získali by alternativu k neoblíbenému nástroji: zdanění.“

Už na základe vyššie uvedeného môžeme vidieť, že s infláciou sa jednalo nielen ako so škodlivým javom pre ekonomiku, ale aj s niečím, čo môže priniesť istým spôsobom aj úžitok pre vlády, ktoré prostredníctvom inflácie našli aj niečo pozitívne, t.j. zdroj financovania svojich aktivít a záujmov. Z toho vyplýva, že rakúska škola upozorňuje na tento fenomén a hlavne na reguláciu štátom pretože by viedla k vážnym zásahom do trhového prostredia, čo je možné dokumentovať konštatovaním „Rast cien nie je podstatou inflácie, ale iba jej sprievodným javom a preto je veľmi pomýlené nazývať infláciou iba rast cien, pretože tento môže byť spôsobený aj inými faktormi, ako len rastom peňažnej zásoby, ktorých regulácia štátom by znamenala vážne zásahy do trhového mechanizmu. Štátne vmiešavanie sa do bankového sektoru je príčinou existencie hospodárskych cyklov a nekonečných inflácií.“⁶⁾ Skúsme si dať iný príklad. Ak si zoberieme ekonomické problémy v období svetových vojen, hlavne problém, ktorý sa v týchto obdobiach považoval za jeden z najväčších, ktorým je inflácia, tak ani nemecké názory na infláciu neboli v súlade so základnými princípmi ekonómie. Dokazuje to fakt, že Herr Havenstein, ktorý pracoval ako guvernér Ríšskej banky úprimne veril, že sústavné doplňovanie nových bankoviek do obehu nemalo žiadny vplyv na nárast cien komodít, zárobkov a rast výmenných kurzov.⁷⁾ Tento nárast bol pripisovaný hlavne machináciám špekulantov, ako aj intrigám vnútorných a vonkajších nepriateľov. Ale zase na druhej strane tu bol názor profesora F. D. Grahama z univerzity v Princetone „Od prvých dní války až do konce června 1922 zůstala úroková sazba Říšské banky beze změn na úrovni 4 procent. V červenci byla zvýšen na 6 procent, v srpnu na 7 procent, v září na 8 procent, v listopadu 1922 na 10 procent, v lednu 1923 na 12 procent, v dubnu na 19 procent, v srpnu na 30 procent a v září na 90 procent. Ačkoli po září 1923 musely banky i jednotlivci za půjčku od Říšské banky platit sazbu 900 procent p/a, nikterak je to od braní půjček neodrazovalo. Důvodem nedostatku úvěrových prostředků bylo pouze znehodnocování měny a předepsanou kúrou bylo zvýšení množství oběživa.“⁷⁾

Zdá sa, že štáty si našli postupne nový zdroj financovania, ktorý bol na prvý pohľad nenápadný, ale rakúskou školou veľmi presne identifikovateľný a jasný „...to co určuje průměrnou úroveň cen a mezd, je množství peněz v ekonomice a nikoliv chamtivost podnikatelů nebo pracovníků“⁸⁾ alebo skúsme iný príklad „Modernímu nárůstu moci státu z velké části pomohla možnost krýt deficity vládního rozpočtu emisí peněz – obvykle záminkou podpory zaměstnanosti.“⁹⁾

Hayek vo svojom ústavnom dodatku píše „garantující svobodu emise peněz, následnou privatizací zbytečně ladem ležících mohutných devizových rezerv a vznikem nestátních emisních institucí by bylo možné vytvořit předpoklady pro nedistorzní chod ekonomiky a z toho plynoucí prosperitu. Emisní instituce působící pod plnou tržní kontrolu by si totiž nemohly dovolit hazardovat s důvěrou lidí ve svou měnu, neboť její uživatelé by mohli od inflační měny ihned svobodně přejít ke konkurenci, a emitent, který by nezačal své aktivity korigovat, by zbankrotoval.“

⁶⁾ Peňažní zásoba a hospodářské cykly: Miroslav Kollár

⁷⁾ Velká německá inflace: Ludwig von Mises

⁸⁾ Kapitalismus a svoboda: Milton Friedman, Liberální institut, 1993

⁹⁾ Soukromé peníze: F. A. Hayek, Liberální institut, 1999

Milton Friedman vo svojich dielach kritizoval tento postoj získavania financií a tvrdí, že „Vyšší vládní výdaje nepovedou k vyššiemu menovému rústu a inflácii, jestliže dodatečné výdaje jsou financovány buď daněmi nebo půjčkami od veřejnosti. V obou případech má vláda na své výdaje více, veřejnost méně. Dane jsou ovšem politicky nepopulární. Jediným zbývajícím způsobem pro financování vyšších vládních výdajů je nárůst množství peněz.“⁵⁾

Pre väčšie pochopenie si skúsme ilustrovať na dvoch medicínskych analógií povahu tohto problému inflácie: „První analogií je případ mladého muže, který měl Buergerovu nemoc, nemoc, která přerušuje krevní oběh a může vést k sněti. Mladý muž ztrácel své prsty rukou a na nohou. Léčbu bylo jednoduché stanovit: přestat kouřit. Ale mladý muž k tomu neměl vůli. Jeho závislost na tabáku byla příliš veliká. Jeho nemoc byla tedy v jednom smyslu léčitelná, ale ve druhém nikoliv. Náзорnejší analogií je analogie inflace a alkoholismu. Když alkoholik začne pít, první se dostávají příjemné efekty, ty špatné se dostaví až druhého dne ráno, když se probudí s kocovinou – a často neodolá aby neulehčil své kocovině tak, aby se napravil tím, čím se zkažil. Tato paralela s inflací je přesná. Když nějaké země začne s inflačním dobrodružstvím, zdají se být počáteční účinky pozitivní. Zvýšené množství peněz umožňuje komukoli, kdo k nim má přístup – v současnosti primárně vlády – aby utratil více bez toho, aby někdo jiný musel utratit méně. Množství pracovních míst se zvětšuje, obchod kvete, téměř každý je šťastný – nejprve. To jsou pozitivní efekty. Ale poté zvýšené výdaje začnou zvyšovat ceny. Pracující shledávají, že za jejich mzdy, i když sú v dolarovom vyjádření vyšší, koupí méně; podniky shledávají, že jejich náklady rostou, takže vyšší tržby nepřinášejí tolik zisku, jak bylo očekávané, pokud ovšem své ceny nezačaly zvyšovat ještě rychleji. Začínajú se objevovat negativní efekty: vyšší ceny, pomaleji rostoucí poptávka, inflace kombinovaná se stagnací. A tak jako to platí pro alkoholika, vyvstane i zde pokušení zvýšit množství peněz ještě více. V oboch případech je potřeba větších a větších dávek alkoholu alebo peněz, aby se alkoholikovi nebo ekonomice dostalo stejného povzbuzení.“⁵⁾

Pre pochopenie ekonomického cyklu a inflácie je kľúčový základný argument: „kolísanie množstva peňazí a úverov v ekonomike vedie k sledu udalostí, ktoré nasmerujú finančné prostriedky do oblastí, do ktorých by za normálnych okolností nasmerované neboli. Oproti zjednodušenému monetaristickému hľadisku, podľa ktorého zvýšenie peňažnej ponuky vedie k rovnakému zvýšeniu celkovej cenovej hladiny, Hayek a jeho nasledovníci preukázali, že každá inflácia vlastne vedie k narušeniu normálneho chodu ekonomiky, ku koncentrácii výrobných zdrojov v oblastiach, kde by nemali byť. Podľa Hayeka však inflácia v sebe obsahuje zárodok jeho sebazničenia. Počiatková peňažná expanzia stimuluje aj investície, ktoré nemôžu byť dlhodobé ziskové, pretože sú reakciou na falošný signál, umelý a len krátko trvajúci dopyt. A práve to je veľký problém politiky vyvolávajúcej infláciu: nové procesy a nové pracovné príležitosti možno držať na rovnakej úrovni len v podmienkach peňažnej expanzie. Ťahá ich totiž so sebou zmena, o ktorú sa pričínajú zmena peňažnej ponuky. V dôsledku toho môžu pretrvávajúť len tak dlho, pokiaľ rastú aj prírastky peňažnej ponuky. Na dosiahnutie rovnakého stimulačného efektu je preto nevyhnutné zvládnuť *narastajúcu mieru* inflácie. Akonáhle sa zastaví akcelerácia inflačného nárastu, tie firmy, ktoré balansujú na rozhraní medzi ziskom a stratou, musia začať krachovať. Najvýznamnejšou črtou Hayekovej analýzy úlohy peňazí v ekonomike je, čo zdôrazňuje, že nie je neutrálna. Rast peňažnej ponuky vyvoláva reálne zmeny vo využívaní pracovných síl a kapitálu. Inflácia presúva pracovné sily a kapitál do takých oblastí využitia, ktoré prichádzajú do úvahy len pri stúpajúcej inflácii.“¹⁰⁾

Skúsme si dať iný príklad liečenia tohto problému: ...inflácia je pravdepodobne najvýznamnejším konkrétnym faktorom v tom bludnom kruhu, kde jeden typ štátneho zásahu vyvoláva

¹⁰⁾ Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška: Eamonn Butler

nevyhnutnosť ďalších a ďalších zásahov. Preto všetci tí, ktorí chcú zastaviť trend rastu štátnej regulácie, musia sústrediť svoje úsilie na peňažnú politiku.¹¹⁾ Vychádzalo sa z toho, že každý štátny zásah do ekonomických zákonitostí vyvolá ďalšiu reakciu.

Pozrime sa teraz na ďalší príklad inflácie, ktorá by niekomu poslúžila. Ak si zoberieme napríklad dlh, dlh môžeme odstrániť tromi spôsobmi, a to likvidácia dlhu rastom, bankrotom a infláciou. Skúsme sa pozrieť na likvidáciu dlhu infláciou. Pokiaľ rastú ceny (cenová inflácia), rastú aj príjmy a marže a tým sa hodnota dlhu znižuje. Vzhľadom na to, že štát je najväčším dlžníkom, inflácia mu bude z tohto pohľadu vyhovovať a začne realizovať politiku nulových úrokových sadzieb a neobmedzeného zásobovania bánk likviditou. Peniaze, ktoré tlačia centrálné banky sa nedostávajú do reálnej ekonomiky, ostávajú v bilanciách bánk a centrálné banky nie sú schopné priamo infláciu vytvárať. Subjekt, ktorý dokáže infláciu vytvoriť je vláda pomocou deficitného financovania. Ak sa pozrieme späť do histórie, boli to vlády, ktoré svojimi neobmedzenými deficitnými výdavkami vytvorili hyperinfláciu a centrálné banky ich iba financovali. Ak si to teda zhrnieme, inflácia je formou zdanenia, prostredníctvom ktorej štát rieši problémy čoraz viac rastúcej zadlženosti. Inak povedané, čím je väčší dlh ako príjmy, tým väčšia je potrebná inflácia. Vláda môže znižovať svoj dlh spôsobom udelenia mandátu tlačiť peniaze.

Ak sa skúsime zamyslieť nad tým, ako vláda môže získať finančné prostriedky, zistíme, že tých možností moc nie je. V prvom rade ide o formu zdanenia, ktoré je ale veľmi nepopulárne a vlády štátov sa tejto forme vyhýbajú, aby neohrozili svoj voličský potenciál, ďalšou možnosťou je forma požičania si finančných prostriedkov, ktorá je už viac populárna, nakoľko to nie je až tak na očiach verejnosti a posledná možnosť je vytlačiť nové peniaze a teda forma inflácie. Samozrejme, že ide o formu, ktorá je najmenej viditeľná pred verejnosťou. Nie každý to zaregistruje. Hodnota týchto novo vytlačených peňazí odsáva hodnotu existujúcich peňazí. To prenáša bohatstvo od občanov k vláde, alebo k tým, ktorí kontrolujú emisiu meny.

Za kacírskve bolo zo začiatku považované aj Friedmanove tvrdenie, že „inflácia je monetárny jav. Alebo jediným dôvodom, prečo ceny rastú, je neustále sa zvyšujúce množstvo peňazí, ktoré do obehu dodáva centrálna banka a vláda. Veľa ekonómov v tej dobe verilo vo vzťah „čím väčšia inflácia, tým nižšia nezamestnanosť“ (tzv. Phillipsova krivka).“⁵⁾ Friedman nepopiera, že zmeny v množstve peňazí v ekonomike môžu krátkodobo ovplyvniť hospodársky rast a nezamestnanosť, ale v dlhom období je úroveň nezamestnanosti (tzv. prirodzená miera) určená inými faktormi. Zároveň tvrdí, že s rastúcou infláciou dlhodobá prirodzená miera nezamestnanosti rastie a nie klesá. Z toho vyplýva jasné odporúčenie pre hospodársku politiku – bojovať proti inflácii znamená bojovať proti rastu množstva peňazí v ekonomike. Ak sa pritom vyskytnú hospodárske problémy, ide iba o prechodný stav.

Myslím, že to môžeme uzavrieť odkazom Milтона Friedmana „*Koncentrácia moci v rukách politikov je hrozbou pre slobodu... Spoločnou námietkou proti totalitárskym spoločnostiam je, že pre ne cieľ ospravedlňuje prostriedky... Druh ekonomického usporiadania, ktorý poskytuje ekonomickú slobodu priamo, totiž konkurenčný kapitalizmus, podporuje aj politickú slobodu... To, čo naliehavo potrebujeme pre ekonomickú stabilitu ako aj ekonomický rast, je obmedzovanie vládnych intervencií a nie ich zvyšovanie...*“⁸⁾

Odkaz Friedmana je jednoznačný, aká je však realita? Stupňujúce sa vládne intervencie cez nepredstaviteľné fiškálne deficity. Zabíjanie trhového prostredia cez rôzne stimuly,

¹¹⁾ The Constitution of Liberty: Hayek

kvantitatívne uvoľňovanie alebo politiku nulových úrokových sadzieb. Nehovoriac o priamej pomoci vyvoleným subjektom či určenie inštitúcií, ktoré sú „too big to fail“. Prijímanie zákonov na zahmlenie reality napríklad vo forme arbitrárneho oceňovania aktív bankovými subjektmi. A takto by sme mohli pokračovať veľmi dlho a nachádzať tisíce dôvodov na ospravedlnenie vládnej politiky.

Literatúra:

1. Človek, trhov ekonomika a ekonómia v praxi: Peter Gonda, Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, január 2008
2. Inflace, deflace a budoucnost: Frank Shostak
3. Peniaze a inflácia: Nadácia F. A. Hayeka
4. Makroekonómia: Inflácia, Judita Táncošová, IURA EDITION, 2000
5. Za vm hledej peníze: Milton Friedman, Grada Publishing, 1997
6. Peen zásoba a hospodrske cykly: Miroslav Kollár
7. Velk nmeck inflace: Ludwig von Mises
8. Kapitalismus a svoboda: Milton Friedman, Liberln institut, 1993
9. Soukrom peníze: F. A. Hayek, Liberln institut, 1999
10. Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška: Eamonn Butler
11. The Constitution of Liberty: Hayek
12. Inflace a hospodrsky cyklus: kolaps keynesiánského paradigmu, Murraya Rothbarda
13. o s nízkymi úrokovými sadzbami?, Ronald Iip z TRIM Broker